

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement No 101069529 and from UK Research and Innovation (UKRI) under the UK government's Horizon Europe funding guarantee [grant No 10038991].

Raziskovalna in inovacijska agenda za premagovanje fragmentacije pri zastopanosti družboslovja in humanistike v raziskavah na področju podnebja, energije in mobilnosti

Julia Leventon • Chris Foulds • Tereza Prášilová •
Vojtěch Gerlich • Rosie Robison

Raziskovalna in inovacijska agenda za premagovanje fragmentacije pri zastopanosti družboslovja in humanistike v raziskavah na področju podnebja, energije in mobilnosti

December 2025

AVTORJI

Julia Leventon*

Raziskovalni
inštitut za
globalne
spremembe
Češke akademije
znanosti –
CzechGlobe
Češka

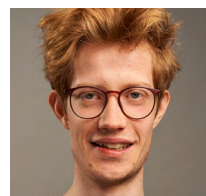
Chris Foulds

Anglia Ruskin
University
Združeno
kraljestvo

Tereza Prášilová

Raziskovalni
inštitut za
globalne
spremembe
Češke akademije
znanosti –
CzechGlobe
Češka

Vojtěch Gerlich

Raziskovalni
inštitut za
globalne
spremembe
Češke akademije
znanosti –
CzechGlobe
Češka

Rosie Robison

Anglia Ruskin
University
Združeno
kraljestvo

*Avtor za korespondenco: leventon.j@czechglobe.cz

Predlagano navajanje

Leventon, J., Foulds, C., Prášilová, T., Gerlich, V., Robison, R. 2025. *Research and Innovation Agenda for overcoming fragmentation issues for Social Sciences and Humanities representation in climate, energy, and mobility research*. Cambridge: SSH CENTRE. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17858466>

Uvod

Družboslovje in humanistika (SSH) v evropskih raziskavah na področju podnebja, energije in mobilnosti

Družboslovne in humanistične (v nadaljevanju: SSH, Social Sciences and Humanities) raziskave so v raziskavah na področju podnebja, energije in mobilnosti običajno marginalizirane, čeprav imajo osrednjo vlogo pri razumevanju družbenih dejavnikov in rešitev za izzive trajnosti. Na svetovni ravni so v desetletnem obdobju manj kot 1 % sredstev za raziskave na področju podnebja namenili SSH raziskavam.¹ Vendar narašča razumevanje, da so za obravnavanje podnebnih sprememb potrebne spremembe človekovega vedenja, gospodarskih, kulturnih in družbenih sistemov ter upravljanja in politike.² Projekt SSH CENTRE³ je neposredno prispeval h krepitvi tega razumevanja z interdisciplinarnim delom, osredotočenim na odnos med SSH raziskovalci ter raziskovalci s področij znanosti, tehnologije, inženirstva in matematike (v nadaljevanju: STEM) ter s transdisciplinarnim pristopom k posredovanju znanja (angl. Knowledge Brokerage) z vključenimi evropskimi mesti. Jasno je, da vse večji delež evropskih raziskovalnih in političnih skupnosti poziva k večji podpori SSH vedam ter k njihovi celovitejši vključitvi v raziskave na področju podnebja, energije in mobilnosti.

Evropska komisija (v nadaljevanju: EK) z vrsto pobud podpira raziskave na področju SSH v celotnem okvirnem programu Obzorje Evropa. Prvič, EK nadaljuje zavezo iz programa Obzorje 2020 glede „vključevanja SSH v vse dele programa“ (angl. SSH mainstreaming), kar vključuje razvrstitev določenih razpisov med tiste z oznako »družboslovno-humanističnih tem« (angl. SSH-flagged topics). Prvo poročilo o spremljanju teh »SSH tem« v programu Obzorje Evropa⁴ se je osredotočilo na kvantitativne kazalnike vključevanja SSH. Ugotovili so, da je bilo 26 % tem iz Grozda 5 (angl. Cluster 5) med letoma 2021 in 2023 označenih kot »SSH tem«. Posledično je bilo 27 % proračuna pod oznako SSH namenjenih družboslovno-humanističnim raziskovalnim partnerjem, kar je pomenilo približno 6 % celotnega proračuna Grozda 5. Drugič, EK je zlasti leta 2025 za Grozd 5 začela izvajati tudi pilotni projekt družbene pripravljenosti (angl. Societal Readiness), ki uporablja spoznanja s področij SSH za poseganje v procese STEM raziskav in inovacij. Pilotni projekt se osredotoča na uporabo odgovornih raziskav in inovacij (angl. Responsible Research & Innovation, RRI) za zagotovitev ustreznega upoštevanja družbenih potreb in razmislekov. Poleg

- 1 Overland, I., & Sovacool, B. K. (2020). The misallocation of climate research funding. *Energy Research & Social Science*, 62, 101349.
- 2 Rosamond J., Dupont C., Lerum Boasson E., Burns C., Maltby T., Oberthür S. in drugi. (2024). The urgent need for social science and humanities knowledge for climate action in Europe. *PLOS Clim* 3(7): e0000450. <https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000450>
- 3 SSH CENTRE je projekt v okviru t. i. „Coordination & Support Action“, financiran znotraj programa Obzorje Evropa. Namenjen je krepitvi zmogljivosti in priložnosti za visokokakovostne, politično relevantne raziskave na področju družboslovja in humanistike v zvezi s podnebjem, energijo in mobilnostjo. Projekt v višini 3 milijone evrov v obdobju 2022–2026 si prizadeva podpreti ambicije Evropske komisije in lokalnih politik.
- 4 Evropska komisija: Generalni direktorat za raziskave in inovacije, *Integration of social sciences and humanities in Horizon Europe – First monitoring report on SSH-flagged projects financed under Pillar II of Horizon Europe – 2021–2023* (Vključevanje družboslovnih in humanističnih ved v program Obzorje Evropa – prvo poročilo o spremljanju projektov z oznako SSH, financiranih v okviru stebra II programa Obzorje Evropa – 2021–2023), Urad za publikacije Evropske unije, 2025. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/6733555>.

tega mreža nacionalnih kontaktnih točk Grozda 2 (Cluster 2) Net4Society zagotavlja podporo in smernice za vključevanje SSH raziskav v celoten program Obzorje Evropa, tudi prek posredniških dogodkov in usposabljanja za nacionalne kontaktne točke v drugih grozdih programa.

V tem kontekstu je projekt SSH CENTRE obravnaval dejavnike za uspešno integracijo SSH na podlagi izkušenj SSH raziskovalcev. V treh letih in pol je SSH CENTRE raziskovalcem ponudil niz priložnosti za nova interdisciplinarna in transdisciplinarna sodelovanja, ki so jih vodili SSH raziskovalci. Te sodelovalne aktivnosti smo poimenovali »epistemični poskusi« (angl. epistemic experiments). S procesom formativnega spremljevalnega raziskovanja (angl. Formative Accompanying Research)⁵ je skupina strokovnjakov ocenila te poskuse in povzela 10 izzivov, ki so se pojavili med izvajanjem interdisciplinarnih in transdisciplinarnih sodelovanj. Ti izzivi so povzeti v 10 informativnih zapiskih (Briefing Notes, BN)⁶, ki izpostavljajo vlogo struktur, okvirov in procesov širših raziskovalnih sistemov in sistemov financiranja pri nastajanju ali blaženju omenjenih izzivov.

Raziskovalna in inovacijska agenda SSH CENTRE

Raziskovalna in inovacijska agenda (v nadaljevanju: RIA) se osredotoča na pet „omogočitvenih pogojev“, ki jih lahko vključimo v strukture in procese evropskih okvirnih programov financiranja v podporo interdisciplinarnim in transdisciplinarnim SSH raziskavam ter naslavljanju ključnih aktualnih izzivov. Sinteza teh pogojev izhaja iz izvedenega formativnega spremljevalnega raziskovanja, iz njih izhajajočih informativnih zapiskov (BN) in drugih rezultatov projekta SSH CENTRE.

Pet omogočitvenih pogojev obravnava način strukturiranja razpisov za financiranje ter procese, ki jih lahko financerji vključijo v projekte. Ne opredeljuje pa konkretnih tem ali vrzeli v znanju, ki jim je treba nameniti pozornost SSH⁷. Kjer je to mogoče in so na voljo rezultati raziskav projekta SSH CENTRE, ponujamo primere ukrepov za uresničitev teh omogočitvenih pogojev. Pri tem pa je treba upoštevati, da SSH CENTRE ne odloča o financiranju niti ni lobistična skupina. Zato spodbujamo bralce, da omogočitvene pogoje obravnavajo kot načela, ki jih je mogoče uporabiti na različne načine. Čeprav so naši primeri ukrepov usmerjeni v financiranje iz evropskega okvirnega programa, je naš namen omogočiti njihovo interpretacijo ali prilagojeno uporabo tudi v odnosu do drugih virov financiranja raziskav.

Pričakujemo, da bo RIA sprožila odzive s strani financerjev raziskav. Spodbuditi želimo k ponovnemu razmisleku o nekaterih okvirih, strukturah in procesih, ki danes otežujejo smiselno sodelovanje SSH ved v evropskih raziskavah na področju podnebja, energije in mobilnosti. Z razpravo o možnih ali problematičnih načinih

5 Leventon, J., Gerlich, V., & Prášilová, T. (2025). Formative Accompanying Research (FAR). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17551759>

6 Leventon, J., Gerlich, V., Prášilová, T. (ur.), 2025. *Ten challenges for successful inter- and transdisciplinary collaboration: Briefing Note collection of SSH CENTRE*. Cambridge: SSH CENTRE. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17608088>

7 Druga raziskovalna dela so že ukvarjala z opredelitvijo konkretnih tem in vrzeli v znanju. Na primer projekt Energy-SHIFTS, financiran v okviru programa Obzorje 2020, je izvedel t. i. »Horizon Scanning vaje« (angl. Horizon Scanning exercises), v okviru katerih so opredelili SSH raziskovalne prioritete za področja: energetska učinkovitost (Foulds idr., 2022: <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01243-z>); pametna potrošnja (Robison idr., 2023: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.137946>); promet in mobilnost (Rygghaug idr., 2023: <https://doi.org/10.1080/01441647.2023.2167887>); in obnovo obnovljivi viri energije (Krupnik idr., 2022: <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102536>).

uresničevanja naših predlogov želimo izpostaviti nekatere globlje izzive za vključevanje SSH ter opredeliti ukrepe za izboljšave.

RIA je bila zaradi svoje vloge pri spodbujanju razprave obravnavana na okrogli mizi januarja 2026 v Bruslju. Udeleženci so bili sedanji/nekdanji visoki predstavniki ustreznih enot v GD RTD in CINEA, ki so zagotovili informiran odziv. Razmislek, pripravljen na podlagi te okrogle mize, je povzet v prilogi k temu dokumentu. Upamo, da bodo ugotovitve delovale kot temeljni viri za dialog med SSH raziskovalci (ki si morda želijo večjih sprememb okvirnih programov) in političnimi uradniki EK (ki morajo delovati pragmatično v okviru institucionalnih omejitev).

Pet omogočitvenih pogojev za podporo sodelovanju na področju SSH

1. Oprijemljiva podpora vzpostavitvi trdnih temeljev sodelovanja

Pri sedanjem kratkoročnem financiranju projektov (od 3 do 4 leta) je poudarek na hitrem ustvarjanju izložkov (angl. output) [BN4, BN5]. To ne omogoča širše razprave in vključevanja, ki sta potrebna za sodelovanje med SSH in STEM. Med disciplinami obstajajo izzivi glede skupnega jezika, terminologije in konceptov [BN6], ustvarjanja prostorov komunikacije [BN8] in spodbujanja refleksije [BN9]. Tovrstni procesi so potisnjeni izven okvira financiranega projekta. Pričakovanja glede gradnje temeljev sodelovanja zunaj okvirov projekta ovirajo smiselno vključevanje tistih deležnikov in raziskovalcev, ki jim delovni pogoji tega ne omogočajo (npr. ker so njihove plače odvisne od financiranja dela v času trajanja projekta).

Financiranje raziskav bi lahko pomagalo zagotoviti prostor, namenjen vzpostavitvi trdnih temeljev sodelovanja v interdisciplinarnih in transdisciplinarnih skupinah.

Primeri ukrepov:

- Financiranje projektov bi lahko bilo oblikovano za dvostopenjske raziskovalne projekte, za katere bi v prvem letu zagotovili financiranje za prvo fazo. Prvo leto bi raziskovalci posvetili razvoju celotnega predloga projekta za drugo fazo, pa tudi vzpostavitvi skupnega jezika, pričakovanj in postopkov izvedbe projekta.
- Konzorcijski sporazumi, opisi ukrepov (angl. Description of Action) in projektni skrbniki (angl. Project Officers) bi lahko formalno priznali in podprli vloge koordinatorjev v SSH in STEM parih. Koordinatorjeve vloge v parih bi lahko pokrili strokovnjaki iz ene ali več institucij, omogočale pa bi učinkovito delitev vodenja projektov med SSH in STEM raziskovalci.
- Evropska komisija bi lahko zahtevala, da morajo vsi interdisciplinarni in transdisciplinarni projekti do šestega meseca izvajanja projekta ustvariti izroček (angl. Deliverable), ki vzpostavi enotna delovna pričakovanja in skupni jezik, skladno z zahtevami za pripravo npr. načrta upravljanja podatkov (angl. Data Management Plan) ter načrta komunikacij, razširjanja in izkoriščanja (angl. Communication, Dissemination, and Exploitation).

2. Preoblikovanje obsega „aplikativne“ znanosti za večjo relevantnost pri oblikovanju politik

Obstoječi razpisi za financiranje se pogosto osredotočajo na vrzeli v znanju, ki jih je treba zapolniti za doseganje dogovorjenih političnih ciljev (npr. Evropskega zelenega dogovora). Poudarek je običajno na tehnologijah in podatkih za podporo odločanju, pri čemer so SSH uporabljene v podporni vlogi in so zato podrejene pogledom STEM [BN1]. Takšno uokvirjanje pozicionira raziskave na področju podnebja, energije in mobilnosti kot tehniške discipline, v katerih je vloga SSH zožena na izzive družbene sprejemljivosti in uveljavitve predlaganih tehniških rešitev v družbi. To vodi v instrumentalno vključevanje SSH raziskovalcev [BN1, BN10], namesto da bi SSH raziskave osvetlile osrednje družbene procese kot posredne in temeljne vzroke problemov, ki jih projekti naslavljajo. SSH pogledi lahko razčlenijo ključne izzive, povezane s paradigmi, znotraj katerih tehnologije ali inovacije sploh postanejo relevantne. Raziskujejo lahko smeri, v katere se družba razvija, proučujejo vloge različnih akterjev in usmerjajo razvoj družbenih inovacij ter vlogo tehnologije v njih. Pomembni so za raziskovanje politično relevantnih vidikov družbene legitimnosti, zaupanja in vrednot v okviru demokratičnih prehodov v trajnostnost.

Financiranje raziskav lahko spodbuja poglobljene filozofske in etične razmisleke, tako da jih obravnava kot pomembne za oblikovanje in umeščanje aplikativnih raziskav. To lahko odpre širši nabor znanj za ponovni razmislek o ciljnih politikah.

Primeri ukrepov:

- Razpisi za financiranje na področjih podnebja, energije in mobilnosti bi se lahko v večji meri usmerili k bolj filozofskim in etičnim pogledom na inovacije in vloge tehnologij, s poudarkom na raziskavah na področju humanistike. To bi dopolnilo (in ne nadomestilo!) razpise z oznako SSH (angl. SSH-flagged topics).
- Razpisi za financiranje bi se lahko izognili uporabi izraza „družbena sprejemljivost“ (angl. social acceptance), saj ta krepi uokvirjanje položaja, da so SSH »v službi STEM«. Namesto tega bi bilo treba pri oblikovanju razpisov za SSH projekte poudariti, da lahko sodelovanje in deliberacija omogočijo vznik družbenih inovacij ter odprejo poglede, ki presegajo vnaprej določene izide izbranih tehnologij.
- Projektne predloge bi lahko ocenili glede na interdisciplinarnost, ki jo vodijo SSH; to bi lahko upoštevali tako pri koordinaciji projektov kot pri uokvirjanju ciljev in metodologije projekta.

3. Prepletanje tem

Razpisi za financiranje projektov so trenutno strukturirani v ločene tematske sklope. Tako so na primer teme, povezane s trajnostjo, v programu Obzorje Evropa razpršene med Grozd 2 (kultura, ustvarjalnost in vključujoča družba), Grozd 5 (podnebje, energija in mobilnost) in Grozd 6 (hrana, biogospodarstvo, naravni viri, kmetijstvo in okolje). Vendar so vsa ta tematska področja medsebojno povezana in prepletena, zlasti prek skupnih posrednih družbenih dejavnikov in možnih rešitev okoljskih problemov. Pri tem se SSH raziskovalci pogosto osredotočajo na širša družbena vprašanja v ozadju omenjenih tem. Ločevanje v organizacijskih strukturah in disciplinarnih pogledih preprečuje skupno učenje o raznolikih temah [BN3]. Takšno tematsko strukturiranje financiranja ustvarja ločene identitete znotraj SSH, npr. energetske družbene vede (angl. Energy Social Sciences), kar izključuje tiste, ki se v tem opisu ne prepoznajo. To lahko oteži podporo raziskavam družbenih in človeških razsežnosti, ki presegajo posamezna problemska področja.

Financiranje raziskav bi lahko zasnovali tako, da bi podprli medtematsko razmišljanje (angl. cross-topic thinking) s poudarkom na družbenih razsežnostih (ne) trajnostnosti.

Primeri ukrepov:

- Komisija bi lahko oblikovala medsektorski grozd „Trajnostnost v demokratični Evropi“ za financiranje raziskav o družbenih dejavnikih, konfliktih in demokratičnem upravljanju trajnostnosti v Grozdih 2, 5 in 6, ki bi jih vodili SSH raziskovalci. Tak grozd bi bil ločen od rešitveno usmerjenih misij v okviru programa Obzorje Evropa (angl. EU Missions in Horizon Europe) in osredotočen na zagotavljanje stabilne osnove za kritične SSH raziskave na področju trajnostnosti.
- GD RTD bi lahko združil projekte iz grozdov, ki imajo skupne družbene vidike. Na primer, vsi razpisi za financiranje iz Grozdov 2, 5 in 6, ki zahtevajo raziskave in inovacije, povezane s trajnostnostjo, bi lahko vključevali zahtevo, da projekti v proračunu predvidijo vsaj dve mreženjski srečanja v Bruslju. To bi vključevalo facilitacijo in usmerjanje na evropski ravni, v nasprotju s trenutno pričakovano pobudo od spodaj navzgor v obliki t. i. »sestrskih projektov«.

4. Prepoznavanje lokalnih pojavnih oblik trajnostnih izzivov in rešitev

Oblikovanje razpisov za financiranje je trenutno osredotočeno na uporabnost na evropski ravni. Vendar raziskave na področju SSH pogosto poudarjajo, da so lokalni in kontekstualni dejavniki ključnega pomena pri oblikovanju izkušenj in odzivov na okoljske izzive. Razumeti je treba lokalne manifestacije problemov, pogoje oblikovanja rešitev in njihovo sprejemljivost. To terja čas in prostor za vključevanje deležnikov v okviru lokalnih študij primerov in za analize družbenih procesov, ki so vezani na določen kontekst [BN2, BN8, BN10]. Uokvirjanje razpisov in pričakovanih rezultatov projektov na izključno evropski ravni lahko zapre prostor za smiselno, na skupnosti temelječe delo na področju SSH⁸. To še posebej velja v primerih, ko se morajo lokalni akterji umeščati v okvire problemov in diskurzov na evropski ravni. Položaj se lahko še poslabša, kadar lokalni akterji niso vključeni kot projektni partnerji, temveč le kot udeleženci na (neplačanih) delavnicah in posvetovanjih.

Financiranje raziskav bi lahko spodbudilo lokalne in skupnostne vidike SSH glede oblikovanja in doživljanja okoljskih sprememb ter odzivov nanje.

Primeri ukrepov:

- Razpisi za financiranje bi lahko vključevali zahtevo o rezultatih in učinkih predlaganih projektov na lokalni ravni. Med rezultati projektov bi lahko bile zbirke primerov percepcij ali lokalno umeščene različice obsežnejših analiz. V razdelku o pričakovanih učinkih bi se lahko uporabili ključni kazalniki uspešnosti na ravni lokalnih študij primerov.
- Pri razpisih, ki dajejo prednost lokalnemu učinku, bi bilo treba od deležnikov na lokalni ravni pričakovati jasno opredeljeno vlogo v projektu, ki je tudi ustrezno financirana.
- Evropska komisija bi lahko zagotovila posebno podporo lokalnim akterjem pri dostopu do projektnih konzorcijev in sodelovanju v njih, vključno z odpravo žargona, ciljno usmerjenim usposabljanjem in ozaveščanjem ter razmislekom o poenostavitvi zahtev glede poročanja.

⁸ Varjú, V., Tagai, G., Cabello, V., Sorman, A.H., Robison, R., Foulds, C., Bálint, D., Galende Sánchez, E., Zindulková, K., Pálné Kovács, I., et al. (2023). Supporting the Social Sciences & Humanities across Southern and Central & Eastern Europe: A Position Statement for international climate, energy, and mobility research. Cambridge: SSH CENTRE.

5. Prepoznavanje sodelovanja in vključevanja kot strokovnega področja

Vsaka interdisciplinarna in transdisciplinarna ekipa je drugačna. Vzpostavitev smiselnega sodelovanja in jasnih procesov za interdisciplinarno in transdisciplinarno povezovanje zahteva čas, znanje in pripravljenost [BN7, BN1]. Razumevanje, kako povezovati ljudi iz različnih disciplin ter sodelovati z deležniki v inter- in transdisciplinarnih raziskavah, je posebno strokovno področje s specifičnimi veščinami in zmogljivostmi. Kljub temu pa so koordinatorji pogosto raziskovalci znotraj posameznih disciplin, ki lahko ta znanja in spretnosti spregledajo ali razvrednotijo [BN7]. To lahko zapre prostor za smiselno, SSH-podprto vključevanje deležnikov [BN1, BN8, BN10]. Raziskovalci SSH imajo lahko občutek, da vlagajo veliko (neovrednotenega) časa v procese vključevanja, da bi zapolnili te vrzeli.

Financerji raziskav bi lahko zahtevali in podprli posebno strokovno znanje, povezano z vključevanjem deležnikov ter inter- in transdisciplinarnim povezovanjem in vodenjem raziskovalnih projektov.

Primeri ukrepov:

- Predloge projektov bi lahko ocenili glede na njihove načrte za vključevanje deležnikov, interdisciplinarno in/ali transdisciplinarno povezovanje ter glede na strokovno znanje za njihovo izvajanje. Posebna izjava ali razdelek na to temo bi lahko bil obvezen del prijave.
- Redno poročanje in ocenjevanje projektov bi lahko izrecno zahtevalo podrobnosti o postopkih vključevanja deležnikov in o tem, kako so bila uporabljena najnovejša spoznanja SSH za doseganje predvidenih učinkov. To bi dopolnilo (in ne nadomestilo!) bolj splošna pričakovanja, vključena v obstoječe načrte za komuniciranje, razširjanje in izkoriščanje projektnih rezultatov.
- Evropska komisija bi lahko koordinatorjem projektov zagotovila formalna usposabljanja o SSH ter njihovi integraciji v projekte. Takšna usposabljanja bi morala biti opravljena v prvih šestih mesecih izvajanja projekta. Zaradi enakopravnosti med projekti in partnerji bi jih bilo treba zagotoviti na ravni EK.

Raziskovalna in inovacijska agenda (RIA) - razmisleki z razprave na okrogli mizi

torek, 27. januar 2026, Bruselj

Razprava na okrogli mizi in odzivi, poslani po elektronski pošti, nakazujejo raznolikost pogledov na vsebino Raziskovalne in inovacijske agende (v nadaljevanju: RIA). Udeleženci okrogle mize so izrazili pomisleke glede obsega omogočitvenih pogojev (angl. enabling conditions) ter njihovega poseganja v obstoječe procese in pobude Evropske komisije. Mnenja so se razhajala predvsem glede predlaganih konkretnih primerov ukrepov. S tem dokumentom ne želimo spreminjati vsebine RIA; stojimo za opredeljenimi omogočitvenimi pogoji, ki izhajajo iz našega dela v projektu SSH CENTRE. Želimo pa izpostaviti ključne točke razhajanj in razprav, ki morda pojasnjujejo, zakaj so teme vključevanja družboslovnih in humanističnih ved (Social Sciences and Humanities, v nadaljevanju krajše: SSH) včasih različno okvirjene in obravnavane. Povzemamo ključne ugotovitve z okrogle mize in upamo, da bodo spodbudile nadaljnji razmislek financerjev o podpori vključevanju SSH v projekte.

Omogočitvene pogoje je treba upoštevati že pri oblikovanju razpisnih tem, ne šele pri zasnovi in podpori projektom.

Omogočitveni pogoji, opredeljeni v RIA, izhajajo iz raziskav »od spodaj navzgor«, ki so proučevale izzive raziskovalcev pri izvajanju inter- in transdisciplinarnih raziskav. Pomembno se nam je zdelo preseči osredotočenost zgolj na razpisne teme in nasloviti širše strukturne in organizacijske izzive, ki vplivajo na raziskovalne projekte. Razpravljalci so poudarili, da se številni od teh pogojev oblikujejo že pri pripravi razpisnih tem in besedil razpisov. Če so razpisi zasnovani tako, da ambiciozno vključujejo SSH, potem morajo tudi prijave in evalvacijski postopki področje SSH obravnavati resno. Da bi bila RIA v celoti učinkovita, bi torej morala svoje predloge usmeriti še globlje, t. j. k pogojem, v katerih delujejo pripravljavci razpisnih tem.

Za boljše vključevanje SSH v razpisna besedila potrebujemo aktivno zagovornišvo SSH v kompleksnem, večdeležniškem procesu oblikovanja razpisnih tem.

Odzivi na RIA poudarjajo potrebo po jasni predstavitvi vloge in uporabnosti SSH. Kadar to pripravljavcem razpisnih tem in drugim, ki sodelujejo pri oblikovanju razpisov, ni jasno, razpisi ne morejo zagotoviti ustreznega prostora za SSH. Pomembno je, da nekdo zagovarja vlogo SSH že v fazi oblikovanja razpisnih tem. Trenutno pa takšno zagovornišvo ni močno, saj je proces pogajanj o razpisih razpršen med države članice, številne generalne direktorate (angl. DGs) in interesne skupine. Med izpostavljenimi izzivi so sorazmerno nizka zastopanost oseb z izobrazbo SSH (in visoka fluktuacija kadra), ohlapno razumevanje pojma in vloge SSH ter prednost STEM logike (kratica za: Science, Technology, Engineering, and Mathematics) pri oblikovanju tem razpisov in evalvaciji projektnih predlogov. To vključuje preferiranje kvantitativnih SSH pristopov pred kvalitativnimi in kritičnimi pristopi,

pomanjkanje konkretnih primerov vloge in koristnosti SSH ter odsotnost močne interesne skupine, ki bi zagovarjala področje SSH.

Za enakopravno vključevanje SSH je treba premisliti o vlogah in odgovornostih.

Nekateri odzivi na primere ukrepov se nanašajo na identifikacijo pravega nosilca posameznih nalog. Pri omogočitvenem pogoju 1, ki obravnava *vzpostavitev trdnih temeljev sodelovanja*, je razprava na okrogli mizi izpostavila naslednje: raziskovalci bi morali pri pripravi prijav izkoristiti obstoječe mreže, namesto da bi jim financirali pripravljalne dejavnosti. V zvezi z našim predlogom glede SSH usposabljanja koordinatorjev so se pojavili pomisleki, ali bi raziskovalci to sploh jemali resno in ali ni to naloga nacionalnih kontaktnih točk (NCP), ne pa Evropske komisije. To so pomembna vprašanja, saj lahko prerazporeditev odgovornosti vpliva na obstoječe neenakosti pri dostopu do evropskega financiranja. Raziskovalci, ki delujejo v bolj negotovih, prekarnih zaposlitvenih razmerah, pogosto nimajo institucionalno financiranega časa za vzpostavljane in vzdrževanje mrež, zato se za zagotovitev vsaj nekaj pogodbene varnosti zanašajo na evropsko financiranje. Poleg tega imajo nekatere države boljše financirane NCP-je, ki imajo tudi več izkušenj pri podpori raziskovalcem. Zato lahko prenašanje odgovornosti dodatno zaostri izzive dostopa do financiranja.

Pritisk po poenostavitvi besedila razpisov in poudarek na »konkurenčnosti« sta lahko pozitivna za vključevanje SSH, če SSH ni podrejena STEM logiki.

Nekatere predloge iz RIA (npr. načrti učinkov na lokalni ravni, deljena koordinacija projektov, opredelitev skupnega jezika in skupnih pričakovanj v obliki projektnih rezultatov) so udeleženci ocenili kot težko izvedljive v trenutnih prizadevanjih za poenostavitev razpisov. Vendar so v nadaljnjih odzivih predlagali tudi nove pristope. Med njimi je bil predlog za pripravo ločene projektne predloge (angl. project template) za SSH teme (angl. SSH-flagged topics), kar bi omogočilo ocenjevanje SSH in STEM sodelovanj na drugačnih, lastnih temeljih. Razprava se je dotaknila tudi prihodnosti okvirnega programa in agende Evropske komisije na področju konkurenčnosti. Nekateri so izrazili skrb, da takšna usmeritev oži vlogo SSH na industrijsko logiko in kvantitativne kazalnike, zlasti v povezavi s spodbujanjem uporabe tehnoloških rešitev. Udeleženci so poudarili, da imajo humanistične vede v takšnih okvirih pogosto manj manevrskega prostora, saj se od raziskav pričakuje prispevek k obstoječim političnim ciljem, ne pa kritična refleksija ali celo dvom. Hkrati so opozorili, da konkurenčnost ni le ekonomska kategorija, temveč vključuje tudi trajnostnost in družbeno zaupanje kot temi s področja SSH.

Razlogi za optimizem glede prihodnosti vključevanja SSH

Zahvaljujemo se vsem, ki so namenili čas in energijo za vključevanje v razpravo o RIA in v projekt SSH CENTRE. Zaznavamo tudi pobude Evropske komisije glede spremljanja in razumevanja vključevanja SSH v celotnem programu Obzorje Evropa. Udeleženci so kot primer vključevanja SSH dodatno izpostavili pilotni projekt *ravni družbene pripravljenosti* (Societal Readiness Levels) in številne kakovostne projektne prijave na SSH teme. Kot primere dobre prakse financiranja raziskav z vključenimi SSH so omenili Transitions Super Labs. Menimo, da je pomembno priznati vse te pobude in upamo, da bodo tako RIA kot razmisleki z okrogle mize podprli nadaljnja prizadevanja za vključevanje SSH.

Zahvale

Zahvaljujemo se vsem udeležencem in partnerjem v SSH CENTRE. Njihovo znanje, prispevki in razprave so bili podlaga za vsebino te raziskovalne in inovacijske agende (RIA). Posebej se zahvaljujemo Sari Heidenreich (Norveška univerza za znanost in tehnologijo) za pregled dokumenta.

RIA je del rezultatov projekta SSH CENTRE. Projekt je prejel sredstva iz programa Evropske unije za raziskave in inovacije Obzorje Evropa na podlagi sporazuma o dodelitvi nepovratnih sredstev št. 101069529 ter iz programa Združenega kraljestva za raziskave in inovacije (UKRI) na podlagi jamstva vlade Združenega kraljestva za financiranje programa Obzorje Evropa [nepovratna sredstva št. 10038991].

Social Sciences & Humanities for Climate,
Energy and Transport Research Excellence

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement No 101069529 and from UK Research and Innovation (UKRI) under the UK government's Horizon Europe funding guarantee [grant No 10038991].